

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Стефан Ненчев Стефанов
Катедра *Теология* към Факултета по хуманитарни науки
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

за дисертационния труд на архимандрит Йосиф (Йордан Константинов Иванов)

ЦЪРКОВНОТО СЛУЖЕНИЕ В МЕСТАТА ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА (ДУХОВНО-ПАСТИРСКИ ПОДХОДИ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ)

за придобиване на научната степен „доктор“
по професионално направление *Религия и Теология: 2.4.*
Научна специалност: *Пастирско богословие*

Дисертационният труд е структуриран според научните изисквания, като отделните основни части (глави) тематично са подчинени на заглавието и разработването им е в пряка връзка с общата тема. Дисертацията съдържа предговор, списък на съкращенията, списък на таблиците, увод, четири глави, заключение, използвана литература (общо 152 труда и статии) и приложения (8 броя). Съдържа 251 стандартни печатни страници. Наброяват се общо 156 бележки под линия.

Актуалността на дисертационната тема за затворническото служение на Църквата се обуславя от засилената дискусия в общественото пространство по тази проблематика и от недостатъчната степен на разработеността ѝ, което обяснява факта на изключително оскъдните материали по тази тема. Несъмнена е и необходимостта от систематически и практически насоки, както и от помагала за пастирското обгрижване на лишените от свобода и мисионерско служение в затворите. В този смисъл обосновава актуалността и дисертантът.

Целта на настоящото научно съчинение е обусловена от главната тема и е формулирана от дисертанта по следния начин: *„възможно най-пълно изследване на пенитенциарната система от гледна точка на духовника, разглеждане и изясняване на пастирските и психологически подходи към лишените от свобода и служителите на пенитенциарната система“.*

В *първа глава* на дисертацията се извършва исторически преглед на обгрижването на лишените от свобода от епохата на Стария Завет до наши дни. Представена е и кратка история на пенитенциарната система в България.

Във *втора глава* се разглеждат принципите на мисионерското служение в затворите; задълженията и възможностите, които се откриват пред духовника на попрището на този специфичен вид служение. Дискутират се следните теми: участието на лишените от свобода в литургичния живот на Църквата, затворническата субкултура, ролята и степента на ангажираност на духовника в медицинското обгрижване на затворниците.

По мое мнение при разработването на въпроса за участието на лишените от свобода в литургичния живот на Църквата е належащо да се вземе отношение за степента на приложимост на епитимийно-покайната църковна дисциплина при различните ситуации и казуси, с които се сблъсква духовника в затворнически условия. Това са проблеми от областта на практическото богословие, с които неминуемо влиза в досег духовникът на затвора и е длъжен да ги разреши според принципа на църковната икономия или в духа на акривийния подход. Какъв трябва да бъде подходът в тази деликатна сфера, какви са критериите и водещите принципи?

Трета глава е посветена на ролята на миряните доброволци в местата за лишаване от свобода и личностните изисквания към тях. Обърнато е внимание на наказанието лишаване от свобода от църковна и законова гледна точка. Предлагат се различни начини за провеждането на православно образование и катехизация в местата за лишаване от свобода. Изтъква се съществената роля на доброволците в тези дейности.

В четвърта глава се акцентира върху видовете учреждения в пенитенциарната система, тяхната същност и особености, както и предизвикателства от различен характер пред капелана в местата за лишаване от свобода. Главата е онасловена „*Видове учреждения в пенитенциарната система, същност и особености. Духовни предизвикателства за пастира в различните учреждения*“. Намирам, че тази глава е най-качествено издържана от научно-изследователска гледна точка.

В *заклучението* е направен опит за генерално обобщение на резултатите от изследване на темата в отделните четири глави. По мое мнение, обемът на *заклучението* не е достатъчен, за да се представят удовлетворително и във всеобхватен вид постиженията на дисертационната разработка. В дисертационното съчинение, както и в *заклучението* в по-голяма степен би могъл да бъде отразен десетгодишния практическият опит на о. Йосиф като капелан. В такаъв случай по-голяма тежест би имал третият предложен от дисертанта принос със следната формулировка: „*авторско разглеждане и тълкуване на методите и начините на пастирско въздействие върху различните типове лишени от свобода и осъдените на пробащия лица*“.

Удачно би било някои рубрики от *Приложенията* да бъдат интегрирани в текста на разработките на съответните глави. В този смисъл, подходящо би било цитатите от Свещеното Писание и светите отци от *Приложение 8*, които имат отношение към лишаването от свобода, да бъдат пренасочени и включени в текста на т. 1.1 от Първа глава: „*Кратък исторически обзор на пенитенциарната ситема*“. Част от цитатите могат да бъдат перифразирани и пресъздадени по смисъл.

Авторските публикации по темата на дисертацията са общо три, като две от тях са под печат. Меко казано те са недостатъчни на брой. Надявам се, че отецът архимандрит ще продължи да твори и обнародва статии, посветени на тази актуална проблематика, при положение че притежава ценен личен опит. Освен това, сам признава в увода, че няма претенции за „*изчерпателност и ненадминатост*“ и се надява, че разработеният труд ще удовлетвори поне „*част от информационния вакуум за дейността, методите, средствата и обосновката на капеланското служение в местата за лишаване от свобода*“. Написаното несъмнено открива поле за последващи разработки и публикации по темата.

Авторефератът (31 стр.) е структуриран според съдържанието на дисертацията и отразява нейните характеристики и аспекти като актуалност на темата, предмет, цели, задачи, основни методи на изследването, структура, съдържание, изводи и приноси.

За отбелязване е, че дисертантът е изпълнил препоръките от предварителното обсъждане в първичното научно звено за редуциране броя на приносите и тяхното прецизиране. Към основните приноси на дисертационния труд, освен изброените в автореферата три такива, могат да бъдат зачетени и редица други второстепенни, които засягат недостатъчно осветени и проучвани аспекти на пастирското служение в затворите: хомосексуалните отношения и содомските грехове в затворите, елементите на затворническата субкултура, личността и задълженията на затворническия капелан, доброволците миряни като съработници на капелана, алфа курсовете в затворническа среда в контекста на катехизирането на лишените от свобода, спазването на тайната на изповедта от свещеника на затвора, сложните казуси при тайнството изповед, които той трябва да решава своевременно и пр.

По мое мнение, поместената в края на дисертационното съчинение *Използваната литература*, включваща заглавия на кирилица, латиница и електронни ресурси, до голяма степен представлява библиография по темата изобщо. След направена справка се констатира, че не всички заглавия, които фигурират в *Използвана литература*, реално са ползвани при разработването на дисертационната теза. За това говори фактът, че те не могат да бъдат открити в съответните *Бележки под черта*. Прави впечатление, че последните не са с голяма честотност и са сравнително отскъдни. Това не е плюс за научно съчинение, каквото е дисертационното. По-рядко се среща и обратното положение: заглавие, което фигурира в *Бележки под черта*, не е включено в списъка на *Използвана литература*. В предоставените ми становища за вътрешното обсъждане на дисертацията се съдържа констатацията, че на много места липсват посочки, а там където ги има, не на всякъде са дадени правилно. Ще илюстрирам с един пример. На с. 48-49 информацията за телесните рисунки (татуировки), които са неотменна част и елемент от затворническата субкултура,

е с обем около страница. Никъде в този текст не се извежда посочка в *Бележки под черта*, която да насочва към източника или източниците, от който е почерпена информацията.

Освен това, обширните текстове, взаимствани от руски източници, биха могли да бъдат съкратени и преработени. Би следвало да бъде проявена по-активна авторова позиция как да се адаптира значимият опит на Руската православна църква, на който се основава дисертанта, при обгрижването на лишените от свобода в нашата действителност.

Въпреки констатираните недостатъци, дисертационното съчинение е ценно с това, че предлага първото цялостно академично изследване на църковното служение в местата за лишаване от свобода. В тази връзка бих отправил предложение след съответната преработка въз основа на съдържащите се конструктивни забележки в рецензиите и становищата на уважаемите членове на научното жури, дисертацията да бъде отпечатана монографично или във вид на отделна разширена студия. Друг възможен вариант е отделните глави да бъдат издадени като монографии или студии заради актуалността на темите, които изследват. От голяма ценност в тези евентуално отпечатани научни трудове несъмнено ще е и личният опит на архимандрит Йосиф, въз основа на който той ще може да представи използвани в капеланската му дейност конкретни практически методи, похвати и съвети. Всички те биха били стабилна основа за успешно реализируема пастирска дейност в затворите.

Предвид достойнствата на представения за оценяване дисертационен труд, както и предвид факта, че той представлява значителен и оригинален принос в областта на Практическото богословие, респективно в областта на Пастирското богословие, декларирам моето положително становище и оценка. Затова убедено апелирам членовете на уважаемото научно жури да гласуват дисертацията за успешно защитена, като присъдят на дисертанта образователната и научна степен „доктор” по научната специалност *Пастирско богословие*, професионално направление *Религия и Теология: 2.4*.

гр. Шумен
14.04.2015 г.

Изготвил становището: доц. д-р Стефан Стефанов